

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»

ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Кафедра права, філософії та політології

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

ПОГОДЖЕНО

Протокол № 1 від 25 серпня 2023 р.

Завідувач кафедри
проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ»

Галузь знань – 05 - Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність – 052 – Політологія

Освітній ступінь – бакалавр

Форма навчання – денна/заочна

Форма підсумкового контролю - екзамен

Чернігів
2023-2024 н.р.

Робоча програма дисципліни «Історія політичних вчень» для студентів за напрямом підготовки: 05 Соціальні та поведінкові науки. Спеціальність політологія.

Розробник програми: кандидат політичних наук, доцент кафедри Костирев Андрій Геннадійович.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол №1 від 25 серпня 2023 р.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)	Обсяг навчальної дисципліни (заочна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна	Загальна кількість годин: 150	Загальна кількість годин: 150
Рік підготовки: I	Шифр та назва спеціальності: 052 «Політологія»	Шифр та назва спеціальності: 052 «Політологія»
Семестри: 1	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Кількість кредитів ECTS: 5	Лекції (теоретична підготовка): 22	Лекції (теоретична підготовка): 12
	Практичні: 18	Практичні: 6
	Самостійна робота: 110	Самостійна робота: 132
	Вид контролю: екзамен	Вид контролю: екзамен

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Історія політичних вчень» є базовою нормативною дисципліною, яка охоплює історію виникнення, становлення і розвитку теоретично оформлених знань про світ політичного, закономірності їх розвитку та практичного втілення в суспільному житті Стародавнього Сходу, античного світу, Західної Європи та США від появи перших держав до Нового часу.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є класична політична думка. Предметом її вивчення у запропонованому курсі є ті аспекти філософської думки зарубіжних та українських мислителів від стародавніх часів до початку ХІХ століття, які стосуються політичної сфери суспільного життя.

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія політичних вчень» є формування у студентів відповідних загальних і спеціальних компетентностей та досягнення програмних результатів, визначених стандартом вищої освіти (СВВ) за спеціальністю 052 «Політологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» (Наказ МОН України від 20 липня 2020 року № 911), які стосуються знання історії, закономірностей та етапів розвитку предметної сфери політичної думки, розуміння її проблематики, цінностей та досягнень, опанування категоріально-понятійним апаратом та аналітично-дослідницьким інструментарієм, що були напрацьовані протягом століть від стародавніх часів до початку формування політології як науки, та вміння використовувати ці знання для аналізу і вирішення питань сучасної політичної теорії та практики.

Відповідно до означеної мети основними завданнями постають:

- засвоєння базових положень політичних вчень, які були сформовані у державах Стародавнього Сходу, Греції та Римі;
- оволодіння знаннями політичних ідей, народжених у Європі епохи Середньовіччя та Відродження;
- оволодіння знаннями політичних аспектів світоглядних ідей, народжених в Україні часів Середньовіччя та Відродження;
- творче осмислення наукових підходів західної політичної думки Нового часу (XVII – початок XIX ст.);
- критичне осмислення політичних ідей та практик, що набули розвитку в Україні Нового часу (козацької доби);
- формування вмій та навичок використовувати отримані знання для самостійного аналізу суспільно-політичних явищ та процесів;
- виховання громадян демократичної держави з високим рівнем політичної свідомості та культури.

Статус навчальної дисципліни

нормативна.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни «Історія політичних вчень» сприятиме формуванню таких загальних та спеціальних компетентностей як:

Шифр згідно СВВ	Компетентності
	загальні
ЗК 01	Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК 02	Здатність спілкуватися іноземною мовою
ЗК 03.	Здатність бути критичним і самокритичним.
ЗК 05.	Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
ЗК 06	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.
ЗК 07	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства
	спеціальні
СК 01	Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат політичної науки.
СК 02	Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі

	опанування класичної політичної думки.
СК 03	Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.
СК 04	Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії та політичної методології у фаховій діяльності.
СК 05	Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.
СК 09	Здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефахівців.

Опанування курсом дисципліни «Історія політичних вчень» має зробити наступний внесок у досягнення загальних програмних результатів навчання за спеціальністю «Політологія»:

Шифр	Програмний результат	Результат вивчення дисципліни
РН 01	Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності.	Знати витоки та зміст основних філософських парадигм щодо розуміння сутності політики та держави, а також співвідношення моралі, політики та права.
РН 02	Вільно спілкуватися державною та однією з іноземних мов усно і письмово у професійній діяльності.	Вміти чітко формулювати та висловлювати власну думку, застосовуючи політологічні терміни українською мовою, використовувати знання іноземних мов для аналізу іншомовного масиву професійних текстів.
РН 03	Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.	Вміти критично оцінювати внесок мислителів минулого у політичну науку та можливості його застосування у сучасності, а також інтерпретацію їхніх думок сучасними дослідниками, чітко керуватися платонівським принципом «Тут навчають сумніватися!» при вивченні матеріалу.
РН 04.	Мати навички професійної комунікації.	Мати навички використання знання проблематики історії політичних вчень у дискусійному форматі, беручи участь у професійному обговоренні винесених тем на наукових конференціях, семінарах, круглих столах, дебатах тощо.
РН 05	Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні	Самостійно використовувати Інтернет-ресурси для пошуку першоджерел та

	технології у професійній діяльності.	навчальних матеріалів з історії зарубіжних політичних вчень. Вміти залучатися та організувати спілкування у процесі онлайн-навчання.
PH 06	Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності.	Знати основні підходи та динаміку змін щодо ставлення та розуміння сутності демократії, прав та свобод людини від античності до Нового часу.
PH 07	Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення.	Знати основні етапи розвитку політичної думки, концепції та теорії класиків зарубіжної політичної думки та українських мислителів від стародавніх часів до Нового часу та розуміти їхні ціннісні пріоритети.
PH 08	Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат політичної науки.	Знати основні категорії та поняття, сформульовані політичними мислителями минулого. Володіти навичками здійснення ґрунтовного порівняльного та критичного аналізу концептів, концепцій та теорій класиків зарубіжної політичної думки.
PH 09	Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.	Знати основні одвічні проблеми, які існують у політичній сфері, зокрема в Україні, а також підходи до їх формулювання та розв'язання, котрі були запропоновані на різних етапах розвитку політичної думки. Вміти пояснити події політичного життя, ґрунтуючись на теоретичному фундаменті політичних вчень минулого.
PH 11	Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.	Знати абстрактно-розумовий та емпіричний інструментарій, а також методологічні підходи, які були запроваджені видатними філософами для вивчення теоретичних та практичних проблем у політичній сфері суспільного життя у минулому. Вміти залучати їхній досвід для пошуку шляхів вирішення завдань сучасних політичних наук.
PH 12	Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та	Знати запропоновані класиками політичної думки та українськими

	інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.	мислителями формулювання сутності, походження, мети і засобів політичної влади та держави, вимог до правителя, еліт і підданих, рекомендації щодо оптимальних форм політичної взаємодії та вміння екстраполювати їх на події сьогодення.
PH 13	Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.	Знати базові тлумачення цілей, рушійних сил і детермінант внутрішньої та міжнародної політики, в тому числі що стосуються України, вміння обирати релевантні відповідні позиції класичної політичної теорії для аналізу політичних інститутів і процесів у різних часових і просторових вимірах.
PH 14	Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.	Знати не тільки теоретичні, але й політико-правові та прикладні аспекти політичних вчень минулого, методи політичної комунікації, які використовували мислителі та політичні діячі. Володіти базовим набором цитат провідних мислителів для підкріплення власної думки.
PH 15	Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу.	Вміти складати план, формулювати усні виступи, оформляти письмові роботи (тези, есе, реферати) у відповідності до методичних рекомендацій та вимог ДСТУ.
PH 16	Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.	Володіти навичками класичної риторики. Вміти використовувати епічні (міфологічні, біблійні, історичні) образи, які були розглянуті під час вивчення матеріалу, яскраві вислови мислителів античності, Ренесансу та Просвітництва у своїх усних виступах та текстах.

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання є досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни. Мінімальний пороговий рівень оцінки визначається здатністю студента охарактеризувати етапи

розвитку зарубіжної політології, розкрити зміст основних політологічних теорій, описати базові методи політологічних досліджень, а також вмінням на основі узагальнення засвоєних теоретичних положень та методів представити власний аналіз суспільно-політичних проблем.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики
90 – 100	A	відмінно
83 – 89	B	добре
75 – 82	C	
68 – 74	D	задовільно
60 – 67	E	
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Засоби діагностики результатів навчання

У якості засобів оцінювання та методів демонстрування результатів навчання використовуються:

- екзамен;
- стандартизовані тести;
- усні відповіді, реферати;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах.

ПРОГРАМА ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма навчальної дисципліни складається з чотирьох змістових модулів:

1. Історія політичних вчень у державах Стародавнього Сходу, Греції та Римі.
2. Політична думка у Західній Європі епохи Середньовіччя та Відродження.
3. Західна політична думка Нового часу (XVII – початок XIX ст.).
4. Політичні ідеї на українських землях в епоху Середньовіччя, Ренесансу та Нового часу.

Структура кожного змістовного модуля складається з трьох блоків – лекційного блоку, блоку самостійної роботи та блоку семінарських занять. Ці блоки націлені на забезпечення опанування тематикою дисципліни не тільки як результату пасивної роботи «на прийом» під час прослуховування лекцій та прочитання рекомендованої літератури у процесі самостійної роботи, але й активної творчої діяльності «на віддачу», яка полягає у критичному осмисленні матеріалу лекцій, навчальних посібників та першоджерел, кваліфікованій участі у дискусіях під час семінарів, підготовці змістовно глибокого та методично правильно оформленого авторського есе по тематиці кожного модуля, виконанні контрольного тесту та відповіді на іспиті. Іспит, водночас, є формою підсумкового контролю успішності навчання.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	Разом	у тому числі					Разом	у тому числі						
		л	пр	лаб.	інд.	срс		л	пр	лаб.	інд.	срс		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
Модуль 1. Історія політичних вчень у державах Стародавнього Сходу, Греції та Римі.														
Тема 1. Політичні вчення Стародавнього Китаю.	10	2	2			6	10	2					8	
Тема 2. Політичні ідеї Сократа і Платона.	10	2				8	10						10	
Тема 3. Політичне вчення Арістотеля.	10					10	10						10	
Тема 4. Основні напрями політико-правової думки у Стародавньому Римі.	8	2	2			4	8						8	
Модуль 2. Політична думка у Західній Європі епохи Середньовіччя та Відродження.														
Тема 5. Фома Аквінський: погляди на державу, право і закон.	10	2				8	10	2					8	
Тема 6. Основи політичної науки у	10		2			8	10						10	

творах Ніколо Макіавеллі.												
Тема 7. Європейська політична думка часів Відродження.	8	2	2			4	8					8
Модуль 3. Західна політична думка Нового часу (XVII – початок XIX ст.).												
Тема 8. Політико- правові концепції у Голландії.	10	2	2			6	10	2	2			6
Тема 9. Політичні вчення у Британії.	10		2			8	10					10
Тема 10. Політичні теорії у Франції.	10	2				8	10					10
Тема 11. Політико- правові аспекти у німецький класичній філософії.	8		2			6	8					8
Тема 12. Основні напрямки американської політичної думки у США в період боротьби за незалежність.	10	2				8	10					10
Модуль 4. Політичні ідеї в Україні в епоху Середньовіччя, Ренесансу та Нового часу.												
Тема 13. Політична проблематика у творах мислителів давньої Русі.	10	2	2			6	10	2				8
Тема 14. Політична думка на українських землях у часи Відродження.	10					10	10					10
Тема 15. Політична думка в Україні XVII – початку XVIII ст.	8	2	2			4	8					8
Тема 16. Українська політична думка епохи Просвітництва (друга половина XVIII ст.).	8	2				6	8	2	2			4
Усього годин	150	22	18			110	150	10	4			136

ТЕМАТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Історія політичних вчень у державах Стародавнього Сходу, Греції та Римі.

Тема 1. Політичні вчення Стародавнього Китаю. Загальна характеристика основних політико-правових напрямів Стародавнього Китаю. Політичний зміст даосизму (вчення Лао-цзи). Вчення Конфуція та його характеристика. Реформізм політичних поглядів вчителя Куна. Етико-політичні ідеї Конфуція як підґрунтя для теорії управління з допомогою добродетності. Теорія «виправлення імен» як основа впорядкування соціальних відносин у суспільстві. Застосування добродетності покарань (правила поведінки і закону). Вчитель Мо та його вчення. Принцип «пошани мудрих» як протипоказ системі «упорядкування посад і винагород». Абсолютизм як основа єдності держави. Вчення легістів про техніку відправлення влади (школа Шан Ян). Питання економічного забезпечення політики. Принцип історизму при аналізі суспільних явищ. Трактат «Шань цзюнь шу» про значення і місце законів у суспільстві. Створення могутньої держави як найвища мета діяльності правителя.

Тема 2. Політичні ідеї Сократа і Платона. Сократ про етичні принципи політичного життя. Характеристика основних форм державного правління за Сократом. Раціональна традиція в гуманізмі Сократа. Об'єктивний ідеалізм Платона. Початки людської душі: чуттєве, вольове, розумове. Побудова держави як відображення побудови людської душі. Конструкція ідеальної держави. Справедливість як мета держави та уявлення про неї. Основні функції держави. Платон про основні типи державного устрою, причини та динаміку їх трансформації. Проблема демократичного політичного устрою у «Політиці». Концепція змішаної держави, як засіб досягнення рівноваги між монархічним принципом мудрості і демократичним принципом свободи. Проблема приватної власності. Платон про закон та його призначення. Платонівський комунізм та його дві основні форми.

Тема 3. Політичне вчення Арістотеля. Загальні особливості політико-правового вчення Арістотеля. Людина як політична тварина. Арістотель про сутність держави. Держава – це комунікація, метою якої є суспільне благо. Держава – абсолютний пріоритет. Справедливість та її рівні. Держава як персоналізований політичний процес і публічний інститут. Сутнісні ознаки держави: територія, населення і публічна влада. Арістотель про функції держави: правову, соціальну, економічну, виховну. Державний устрій. Правильні та неправильні форми правління. Особливості та взаємовідношення демократії та олігархії. Політія як змішана форма. Міркування про причини переворотів.

Тема 4. Основні напрями політико-правової думки у Стародавньому Римі. Погляди Ціцерона на державу, владу в працях «Про державу», «Про закон», «Про обов'язки». Розвиток політико-правових поглядів у римських юристів. Визначення права як мистецтва добра і справедливості. Складові права: природне право, право народів, право громадян. Поняття приватного і політичного права. Політичні погляди Сенеки. Релігійний зміст стоїцизму Сенеки. Природне право та проблема необхідності закону й примусу. Св. Августин про християнську

співдружність. Переосмислення в руслі християнського світобачення античної ідеї про людину як громадянина двох міст. Бог як вище благо і об'єкт любові громадян держави.

Модуль 2. Політична думка у Західній Європі епохи Середньовіччя та Відродження.

Тема 5. Фома Аквінський: погляди на державу, право і закон. Загальна характеристика праць «Сума теології» та «Панування владик». Фома Аквінський про універсальний синтез і гармонію. Суспільство як система цілей і намірів. Трактування сутності, походження і використання державної влади у томізмі. Аквінський про справедливість як джерело права. Мета та основні функції світського правителя. Проблема підпорядкування влади правителя законам. Класифікація законів: вічний Божественний закон, природний закон та людський закон. Сутність і мета закону за Аквінським. Поради Аквіната щодо правозастосування та суду.

Тема 6. Основи політичної науки у творах Ніколо Макіавеллі. Історичні та соціально-політичні особливості Ренесансу. Державна і громадська діяльність Н. Макіавеллі. Виділення політики як особливої сфери діяльності і предмета спеціального аналізу, її секуляризація. Введення терміна «держава». Диференціація форм правління: республіки і принципати. Найкраща форма правління – змішана. Проблема мети і засобів у політиці. Значимість вільної волі і політична відповідальність. Народ як опора правителя. Страх як засіб підтримання влади. Про силу і хитрість у політиці. Про радників та підлабузників правителя.

Тема 7. Західноєвропейська політична думка часів Відродження. Утопічний проект держави Т. Мора. Засудження феодальних засад суспільства. Викриття паразитизму аристократії, духовенства, найманого війська. Коріння соціальної несправедливості – у приватній власності. Демократичне правління, засноване на щорічних виборах до державних установ. Введення принципу загальної виробничої праці. Гармонійне поєднання особистих і суспільних інтересів. «Місто Сонця» Т. Кампанелли як прообраз комуністичного устрою. Ліквідація приватної власності та сім'ї. Функціональний розподіл верховної влади. Процес виховання майбутніх членів суспільства. Пріоритет суспільного над особистим у забезпеченні загального щастя як мети держави. Теорія державного суверенітету Жана Бодена. Три аспекти державної влади: власне відносини панування/підкорення; придбання влади; користування нею. Божественний характер влади. Найбільш оптимальна система управління – «змішана» з переважанням монархічного елемента. Обґрунтування абсолютизації монархічної влади як єдиної сили, здатної приборкати громадянські і релігійні розбрати, припинити феодальні усобиці, забезпечити мир і правопорядок.

Модуль 3. Західна політична думка Нового часу (XVII – початок XIX ст.).

Тема 8. Політико-правові концепції у Голландії. Соціально-політична обстановка у Нідерландах XVII ст. Політико-правова доктрина Гуго Гроція. Держава як союз вільних людей для охорони права й для загальної користі.

Основні засади природного закону які одні нормативна основа для самостійних держав. Право природне і право волевстановлене. Трактат «Три книги про право війни і миру» (1625). Атрибути верховної влади: прийняття законів, правосуддя, призначення й керівництво діяльністю посадових осіб, збирання податків, вирішення питань війни і миру, укладення міжнародних угод. Право підданих чинити опір верховній владі. Справедливі та несправедливі війни. Нейтралітет. Право війни. Теорії природного права і суспільного договору у творчості Баруха (Бенедикта) Спінози. «Богословсько-політичний трактат» (1670) і «Політичний трактат» (1677). Суспільний договір як засіб переходу від природного до громадянського стану. Уявлення про державу як про організацію, що слугує інтересам усіх членів суспільства. Тотожність держави і громадянського суспільства. Теза про обмеженість державної влади і невідчужуваності природних прав. Свобода як мета держави. Форми держави за Б. Спінозою: монархія, аристократія і демократія. Аргументи проти абсолютної монархії. Аргументи на користь демократії як найкращої форми держави, за якої найповніше забезпечуються спільне благо, панування розуму і свободи. Проект майбутньої парламентарної монархії як однієї з демократичних форм державного правління.

Тема 9. Політичні вчення у Британії. Політичні трансформації в Англії XVII ст. Політичне вчення Томаса Гоббса як основа реалізму у політиці. Трактати «Про Громадянина» (1642), «Левіафан, або Матерія, форма і влада держави церковної і громадянської» (1651). Сутність людини і суспільних відносин: «людина людині – вовк». Природний стан «війна всіх проти всіх і кожного проти кожного». Держава – Левіафан, котрий здатний приборкати вовків. Право як свобода вживати свої природні сили згідно зі здоровим глуздом. Політика як мистецтво злагодити усі частини суспільства так, щоб вони рухалися за загальним планом. Світський та релігійний компоненти політичних ідей Т. Гоббса. Політична теорія Джона Локка як основа лібералізму. Трактати «Досвід про людське розуміння» і «Трактат про уряд» (1689). Природний стан свободи та причини походження державної влади. Держава як суспільний інструмент покарання. Повноваження держави: 1) видавати закони, що визначати розміри покарань за різні злочини, тобто влада законодавча; 2) карати злочини, вчинені членами союзу, тобто влада виконавча; 3) карати образи, що наносяться союзу зовнішніми ворогами, тобто право війни й миру. Основи механізму стримувань і противаг різних гілок влади. Суверенітет народу та суверенітет створеної ним держави.

Тема 10. Політичні теорії у Франції. Соціально-політичні передумови розквіту ідей Просвітництва у Франції. Політичне вчення Шарля-Луї. Монтеск'є. Основні ідеї праці Монтеск'є «Про дух законів» (1748). Географічний детермінізм у формуванні менталітету народів та його відображення у формах держав. Проблема генезису суспільства і поняття політичного закону. Три форми правління: республіка, монархія і деспотія та їхні «принципи правління». Конституційний проект Монтеск'є. Ідея поділу державної влади. Рівновага між виконавчою і законодавчою владами. Обмеження владних повноважень кожної з властей. Ліберальна програма Монтеск'є. Розробка варіантів досягнення широкої соціальної згоди. «Консенсусна парадигма» організації влади на основі внутрішніх «стримувань і противаг». Політичні ідеї Жана-Жака Руссо. «Про

суспільний договір, або Принципи політичного права» (1762). Природний стан як «золотий вік». Приватна власність як першопричина суспільної диференціації. Дослідження властивостей основного суспільного договору. Уряд як інструмент влади багатіїв. Держава як форма політичної нерівності. Загальне добро як мета всього державного союзу. Співвідношення між волею всіх і загальною волею. Радикально-демократична парадигма влади Руссо – антитеза парадигми ліберальної демократії. Ідея народного суверенітету. Невідчужуваність та неподільність народного суверенітету. Ідея прямого народоправства. Право народу на опір владі.

Тема 11. Політико-правові аспекти у німецькій класичній філософії. Соціально-політичний клімат у Німеччині наприкінці XVIII – початку XIX ст. Етична основа політико-правових конструктів у філософії Іммануїла Канта. Категоричний імператив Канта. Свобода і свавілля. «Ідеї загальної історії з космополітичної точки зору» (1784) та «Метафізичні початки вчення про право» (1797). Право як об'єктивний загальний закон свободи. Концепція правової справедливості. Мораль як основа права. Принципи строгого права як принципи державної довіри до моральної автономії людини. Справедливість як правова вимога. Правова справедливість і соціальний прогрес. Вчення про державу і поділ влади. Зміна форм влади. Проект кантівського міжнародного договору. Вчення про вічний мир як вищу мету політики. Формулювання принципу невтручання у справи суверенної держави. Державницько-правова концепція у філософії Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля. «Філософія права» (1820). Держава – це ідея розуму, свободи і права. Держава – це хода Бога в світі; її основою служить влада розуму, який реалізує себе як волю. Ідея держави, за Гегелем: по-перше, як безпосередня дійсність у вигляді індивідуальної держави, державного ладу, внутрішнього державного права; по-друге, у відносинах між державами як зовнішнє державне право; по-третє, у всесвітній історії; по-четверте індивідуальна держава — це держава як дійсність конкретної свободи. Розподіл держави і громадянського суспільства. Концепція правової держави. Соціальна структура громадянського суспільства. Державний устрій: конституційна монархія, урядова влада та їх функціональний взаємозв'язок. Органічна єдність різних видів влади, підпорядкованість кожного з них пануванню цілого - державній єдності, в якій і полягає сутність внутрішнього суверенітету держави. Зовнішній суверенітет держави. «Державні» та «недержавні» народи.

Тема 12. Основні напрямки американської політичної думки у США в період боротьби за незалежність. Війна за незалежність 1775-1783 рр. – поштовх до розвитку американської політичної думки. Ідейна основа політичних поглядів республіканців. Томас Джефферсон, Бенжамін Франклін, Томас Пейн. Розробка Т. Джефферсоном «Декларації про Незалежність» 1776 р. Основні положення «Декларації». Відстоювання принципів теорії суспільного договору, невідчужуваності прав людини, свободи мислення, слова, друку. Народ – єдиний носій державного суверенітету і гарант свободи. Модель республіканської форми правління і конфедеративного устрою держави. Федералісти: Джордж Вашингтон, Джеймс Адамс, Александер Гамільтон, Джеймс Медісон. Джеймс Медісон – «архітектор американської конституції» і автор «Білю про права»

(1791). Концептуальна модель держави Дж. Медісона. Федеративна форма правління. Примат представницької демократії. Розвиток концепції стримувань і противаг. Теоретичні напрацювання і погляди А. Гамільтона на інституційне оформлення органів державної системи.

Модуль 4. Політичні ідеї в Україні в епоху Середньовіччя, Ренесансу та Нового часу.

Тема 13. Політична проблематика у творах мислителів давньої Русі. Суспільно-політичний устрій давньої Русі. Філософсько-політичні аспекти у «Слові про закон і благодать» мітрополіта Іларіона. Проблема походження держави та характеру влади у «Повісті врімінних літ». Вимоги до правителя у «Повчанні» Володимира Мономаха. Про дотримання владної ієрархії та залучення іноземців до вирішення внутрішніх конфліктів у «Слові о полку і гореві князя Ігоря».

Тема 14. Політична думка в Україні часів Відродження. Ідеї Ренесансу у спадщині Станіслава Оріховського-Роксолана. Органічна концепція організації державної влади Оріховського. Влада і закон – теорія природного права у творах Оріховського. Політичний та етнічний патріотизм Оріховського. Концепція соборноправності - християнська соціалістична утопія Івана Вишенського. Критика унії Вишенським.

Тема 15. Політична думка в Україні у XVII – початку XVIII століття. Суспільно-політична ситуація та стан політичного мислення на українських землях у XVII столітті. Петро Могила про сутність і мету держави. Погляди Могили на форму і функції держави. Петро Могила про свободу людини закон і мораль. Погляди Петра Могили та Івана Борецького на майбутнє української держави. Гуманістичні ідеї Інокентя Гізеля. Політичні ідеали та політична практика Юрія Немирича. Державницька концепція Богдана Хмельницького та її реалізація. Проект української автономії у Зборівському договорі. Обриси Козацької держави у «Березневих статтях» (1654) та їхня подальша імплементація. Політичні ідеали Юрія Немирича та їхнє відображення у Гадяцькому договорі (1657 р.). Демократичний проект української держави Пилипа Орлика.

Тема 16. Українська політична думка епохи Просвітництва (друга половина XVIII ст.). Пліуралістичний підхід до визначення причин існування державної влади Феофана Прокоповича. Форми державної організації життя суспільства за Ф. Прокоповичем та обґрунтування ним переваг абсолютної спадкової монархії. Теорія природного права і суспільного договору в інтерпретації Якова Козельського. Модель оптимальної суспільної організації Я. Козельського: внутрішні та зовнішні чинники.

Рекомендовані джерела:

Навчальні посібники:

1. Безродний Є. Ф., Уткін О. І. *Історія політичних вчень*: Навч. посібник. Київ: «Професіонал», 2006. 432 с.
2. Горбатенко В. П., Остапенко М. А., Горбатенко І. А. *Історія політичної думки в Україні*: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2007. — 128 с.
3. *Історія політичної думки*: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [І. В. Алексєєнко, Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна]. Львів: Новий Світ-2000, 2016. 1000 с.
4. *Історія політичної думки України*: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.]. — Львів: Новий Світ-2000, 2017. — 632 с.
5. *Історія політичної думки* : навч. енцикл. слов.-довід. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2014. 765 с.
6. *Історія політичної думки*: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]; 2-е вид., перероб. і доп. Львів: Новий Світ-2000, 2017. Т.1.: Від зародження до початку ХХ ст. 404 с.
7. *Історія України в особах: ІХ–ХVІІІ ст.* Київ: Україна, 1993. 396 с.
8. Кирилюк Ф. М., Батрименко О. В. *Історія зарубіжних політичних вчень. Київ ХХІ століття: Діалог культур.* 2005. 254 с.
9. Половець В. М., Мисюра О. О. *Політологія. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів гуманітарних і природничих факультетів.* Чернігів, 2014. 212 с.
10. Салтовський О. І. *Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя)* Київ: Вид-во ПАРАПАН, 2002. 396 с. URL: <http://litopys.org.ua/salto/salt.htm>
11. Шляхтун П. П. *Політологія (теорія та історія політичної науки).* Київ, Либідь. 2008. 575 с. <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-52.html>
12. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. *Історія політичних і правових вчень*: Навч. посіб. КиївЖ Юрінком, 2001. 191 с.
13. Юристовський О. І. *Нарис історії політичної думки України* : навч. посіб. Львів : Вид-во «ОліС-плюс», 2001. 272 с.
14. Яремчук В. *Політична думка на вітчизняних теренах у домодерну добу (Х – середина ХVІІ століть). Політична наука в Україні. 1991–2016* : у 2 т. Т.1. Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса ; редкол.: О. Рафальський (гол.), М. Кармазіна, О. Майборода. Київ: Парлам. вид-во, 2016. С. 155–170.

15. *The Cambridge History of Greek and Roman Political Thought*. Ed. by Christopher Rowe, Malcolm Schofield, With Simon Harrison, Melissa Lane. Cambridge University Press. Published online: 28 March 2008, Print publication: 11 May 2000. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-history-of-greek-and-roman-political-thought/54E18E281F4A2046DBF55D7AF4B63927>
16. *The Cambridge History of Medieval Political Thought c.350–c.1450*. Ed. by J. H. Burns. Cambridge University Press. Published online: 28 March 2008, Print publication: 19 May 1988. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-history-of-medieval-political-thought-c350c1450/CE2E01B3A3CFD56EE534137BC610FB3C>
17. *The Cambridge History of Political Thought 1450–1700*. Ed. by J. H. Burns, With Mark Goldie. Cambridge University Press. Published online: 28 March 2008, Print publication: 26 July 1991. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-history-of-political-thought-14501700/A31059735105E1036E689635BBC98CE9>
18. Korab-Karpowicz, W. Julian. *On the History of Political Philosophy: Great Political Thinkers from Thucydides to Locke*. Routledge, 2015. URL: https://books.google.com.ua/books?id=F_coCgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=%22On+the+History+of+Political+Philosophy:+Great+Political+Thinkers+from+Thucydides+to+Locke%22&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=%22On%20the%20History%20of%20Political%20Philosophy%3A%20Great%20Political%20Thinkers%20from%20Thucydides%20to%20Locke%22&f=false.
19. Strauss, Leo, and Joseph Cropsey, eds. *History of political philosophy*. University of Chicago Press, 2012 (reprint). URL: https://books.google.com.ua/books?id=E7mScxst9UoC&printsec=frontcover&dq=%22History+of+political+philosophy%22&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=%22History%20of%20political%20philosophy%22&f=false/

Першоджерела:

1. Аквинский, Фома. *Сумма теологии*. / С. И. Еремеев: перевод, редакция, примечания. Киев: Ника-Центр, 2010. 432 с. URL: <https://azbyka.ru/otechnik/konfessii/summa-teologii-tom-8/12>.
2. Аристотель. *Политика* / Пер. с др. греч. С. А. Жебелев. РоккеBook, 2018. URL: https://librebook.me/politika_1
3. Гегель, Георг Фридрих. *Философия права* / Пер. с нем. Б.С. Столпнер. Москва: Юрайт, 2018. 524 с. URL: <http://pavroz.ru/files/HegelPhilprava.pdf>

4. Гоббс, Томас. *Левіафан*. Київ: Дух і літера, 2000. 606 с. URL: <http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%B3%D0%BE%D0%B1%D0%B1%D1%81.pdf>
5. Гроций, Гуго. *О праве войны и мира*. URL: https://www.civisbook.ru/files/File/Groziy_Kn2.pdf
6. Гізель Інокентій (1600–1683). Вибрані твори : у 3 т. Ін-т філософії ім. Г. Сковороди НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського [та ін.]. Київ, Львів : Свічадо, 2009. 358 с.
7. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_003#Text
8. Кампанелла, Томаззо. *Місто Сонця*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3439>
9. Кант, Іммануїл. *К вечному миру*. URL: https://www.civisbook.ru/files/File/Kant_K_vechnomu_miru.pdf
10. Кант, Іммануїл. *Критика практического разума*. Москва: Эксмо, 2015. 240 с. URL: http://loveread.me/view_global.php?id=89618
11. Конфуций. *Луньюй*. Москва: Эксмо – 2003. 464 с. URL: https://modernlib.net/books/konfuciy/lun_yuy/read/
12. Локк, Джон. Два трактати про врядування. Київ: Основи, 2001. 274 с. URL: <https://toloka.to/t51425>
13. Мак'явелі, Нікколо. *Флорентійські хроніки. Державець* / пер. з італ. А. Перепаді. Харків: Фоліо, 2007. URL: <http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/Derzhavets.pdf>
14. Монтеск'є, Шарль-Луї. *О духе законов*. Москва: Мысль, 1999. 674 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/istorija_prosveshhenie/volter_filosofskie_traktaty_i_dialogi/11-1-0-3502
15. Мор, Томас. *Утопія*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3752>
16. Мэдисон, Джеймс, Гамильтон, Александр, Джей, Джон. *Федералист*. Москва: Прогресс, 1994. 159 с. URL: <https://www.litmir.me/bd/?b=574711>
17. Платон. *Держава* / пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с. URL: <http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/Derzhava.compressed.pdf>
18. Руссо, Жан-Жак. *Об общественном договоре, или Принципы политического Права*. URL: https://www.civisbook.ru/files/File/Russo_O_dogovore.pdf
19. Слово о полку Ігоревім / упоряд., вст. стаття, підготовка давньорус. тексту, прим. Л. Махновця. Київ : Дніпро, 1983. 220 с.

20. Спиноза, Бенедикт. *Богословско-политический трактат*. URL:
<https://mybook.ru/author/benedikt-spinoza/bogoslovsko-politicheskij-traktat/>

Програму склав

доц. Костирев А. Г.